
Att BiS lyft fram Valfrid Palmgren som idol och ”chefsideo­log” har väckt kommentarer, hon var ju inte socialist. Men just i detta avseende är BiS en liberal förening - goda biblioteksideo­loger uppskattas, även om de partipolitiskt är på en annan kant.

Valfrid Palmgren hade stor betydelse för det moderna folkbibliotekets framväxt i Sverige. Hon var filosofie doktor, aktiv i Heimdal och under en period stadsfullmäktigeledamot i Stockholm för ett av de konservativa partierna. Som ung amanuens vid Kungliga biblioteket insåg Valfrid Palmgren de dåvarande folkbibliotekens stora brister och stagnation. 1907 fick hon möjlighet att göra en stipendieresa för att studera ”public libraries” i USA. Hon blev helt överväldigad. ”Jag kom, jag såg, jag besegrades” sammanfattade hon själv sina upplevelser många år senare. Valfrid Palmgren skrev flera entusiastiska rapporter, väl värda att läsas än idag. Det mesta av detta sekels debatt och utveckling inom folkbiblioteksvärlden finns formulerat av Valfrid Palmgren och många av de goda idéer hon förmedlade är ännu inte förverkligade.

Det som mest imponerade på henne i USA var de resurser som satsades på bibliotek, den genomtänkta målsättningen, systemet med öppna hyllor, den bibliotekstekniska utvecklingen och sist men inte minst biblioteksverksamheten för barn och ungdom. Vad hon såg som avgörande för de amerikanska bibliotekens framgång var för det första att de var offentligt finansierade, ”folkets egendom”. Även om byggnaderna ofta tillkom genom donationer, stod kommunen alltid för driften. Det andra villkoret var att dessa ”allmänna bibliotek”, som var den svenska term hon föredrog, ”äro avsedda för alla samhällsklasser och alla åldrar, kort sagt, de äro avsedda för alla samhällsmedlemmar utan åtskillnad och äro i det avseendet det vackraste uttryck för sann demokrati, som tänkas kan. Något dylikt känner man ju ej i vårt land, knappast i Europa.” ... ”Om någonsin alla ett samhälles medlemmar, oberoende av samhällsställning och andra intressen, kunna samlas om någon institution, så borde det vara biblioteket ... I föreningar av olika slag splittras människorna av olika åsikter ... I böckernas värld, bibliotekets, äro de alla lika ; för var och en av dem finns vad han önskar, och de skarpaste antagonister kunna utan att störa varandra sitta vid sida tillfredsställa var och en sin smak”.

Sammanfattningsvis konstaterade Valfrid Palmgren att de amerikanska bibliotekens målsättning var att fostra goda

Varför Valfrid?

Ingrid Atlestam

samhällsmedborgare, ty ”den som har kunskaper kan bli Amerikas president”.

De enorma satsningar som gjordes på folkbibliotek i USA, hade delvis sin grund i behovet av att integrera alla invandrare som kom i hundratusental från framförallt Europa. Tron på biblioteket, som en garanti för allas möjligheter att anpassa sig i det amerikanska samhället istället för att omstörta det, var stark, såväl bland konservativa donatorer som bland radikalare politiker. Både i England och USA var det alltsedan mitten av 1800-talet möjligt för kommunerna att ta ut en speciell biblioteksskatt.

Valfrid Palmgrens rapport från USA fick stor genomslagskraft och spridning. Den översattes till flera språk. Med denna som merit fick hon uppdraget att utreda folkbiblioteksfrågan i Sverige. Hennes förslag antogs med några få ändringar av 1912 års riksdag. Hon fick inte gehör för sin benämning allmänna bibliotek, som dock har anammats i Finland. Kritikerna menade att beteckningen folkbibliotek var den lämpliga även för denna nygamla institution. Valfrid Palmgren ville komma bort från den underkaststämpel som hon bedömde att förstavelsen folk stod för, då hon ansåg det vara viktigt att biblioteken användes även av medel- och överklassen. Det skulle dock visa sig att det målet uppnåddes väl så småningom trots benämningen folkbibliotek.

Bengt Göransson lyfter ibland fram de gamla riktigt konservativa, till skillnad från de nu dominerande nyliberalerna, som ”själsfränder” när det gäller kulturpolitik, eftersom även de insett att kulturpolitik måste innefatta ett stort samhälleligt stöd. Säkerligen räknar han Valfrid Palmgren till en av dessa kloka kulturpolitiker. En annan fråga är givetvis vilket samhälle hon ville fostra goda medborgare till!?

Valfrid Palmgren, 1910. Bild från Stockholmskällan www.stockholmskallan.se